

УДК 82-1
ББК 84 (4 УКР) 6
Ч-59

Чижова Л.Я.

Ч-59 Сонце на столі: Вірші. — Миколаїв: Видавництво Ірини Гудим, 2011. — 40 с.: іл.

ISBN 978-617-576-034-5

Книга «Сонце на столі» – поетична розповідь про найсвятіше, най-
благородніше диво наше – Хліб.

Автор доносить до нас прадавні народні звичаї, обряди, пов'язані з
хлібом, навчає дітей прекрасних хліборобських істин.

Хліб – одвічне, як життя, мірило всіх цінностей, має бути нашою
святиною не на сьогодні і не на завтра – на усе життя.

На обкладинці – Ікона Пресвятої Богородиці «Спорительница хлебов»

УДК 82-1
ББК 84 (4 УКР) 6

ISBN 978-617-576-034-5

© Чижова Людмила Яківна, 2011

© Видавництво Ірини Гудим, 2011

2018

с. 84

с. 02 р.

с 84(ЧУКР)-5 р
4-59

**«Хліб наш насущний
дай нам сьогодні...»**

(Із Молитви Господньої)

Людмила Чижова

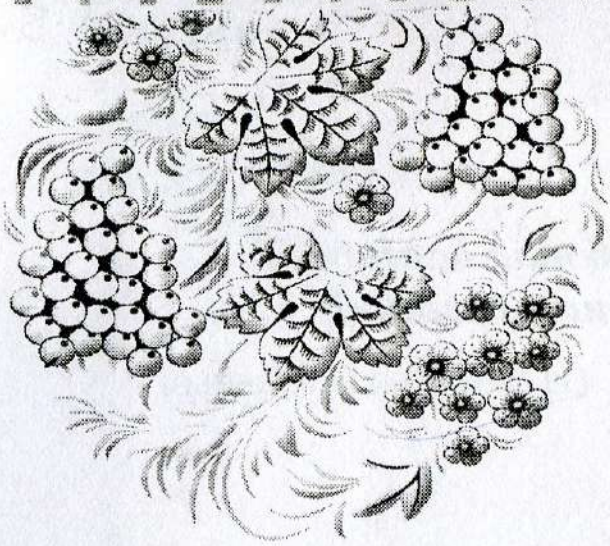
Сонце на столі

Для дітей шкільного віку

Миколаївська обласна
Бібліотека для дітей
ім. В. О. Лазіна

Видавництво Ірини Гудим
Миколаїв
2011

387787

Образу хліба вклонімося.

Сиріч — людині,

Великочолому сіятелю землі.

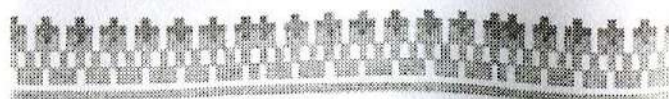
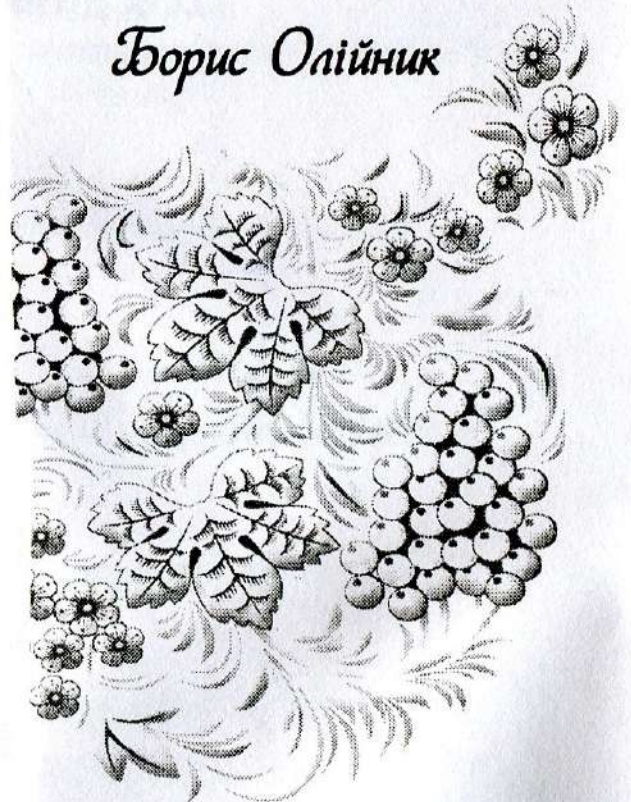
Істинно, люди: живемо не хлібом єдиним.

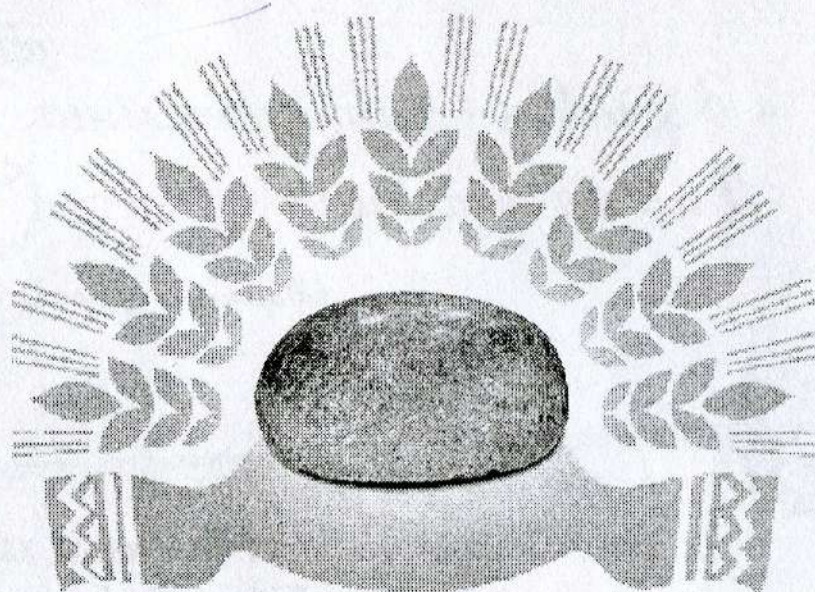
Істинно так...

коли маємо хліб на столі.

Борис Олійник

* * *

Давайте Вічність
Позвемо в гостину,
Ясне свічадо
Здіймем в сьогодні.
І діточкам малим
У їхні чисті душі
Ми вкладаємо
Як те святе знамено.
Святковий коровай
На кожному столі,
Родина за столом
Щаслива і багата.
А ненька щедро
Хліб нам подає.
Цей хліб святий,
Як сонце, в кожній хаті.

*«З хлібом і хата тепліша,
І пісня милиша»*

(Народна мудрість)

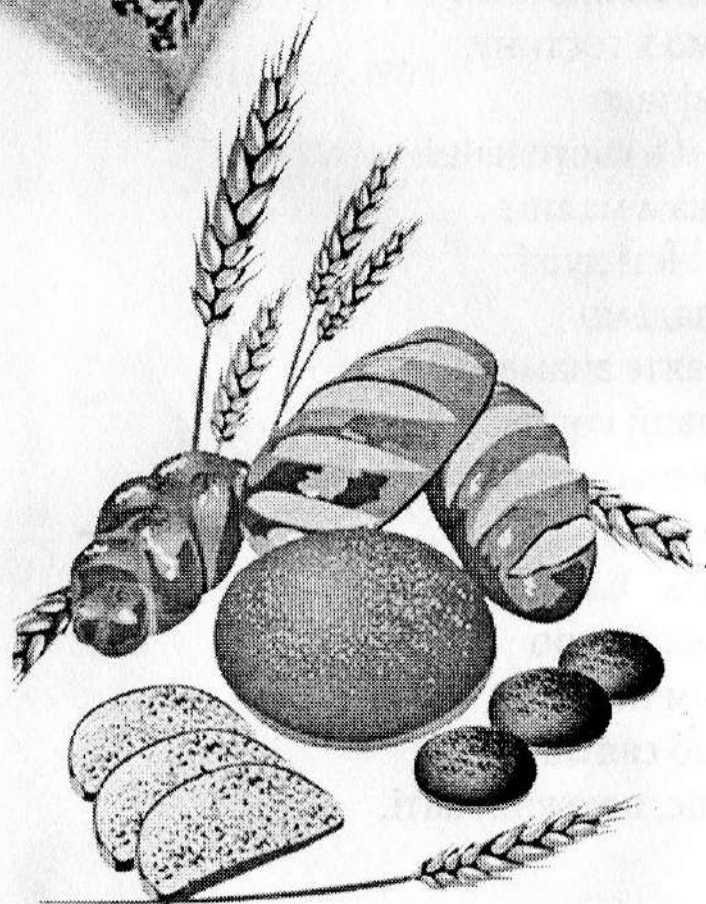
– А чим наша хата,
Дітоньки, багата?
Ой, багата хлібиною,
Великою родиною.

Коли мама хліб пече,
То завжди співає,
Тому кожна паляниця
Як сонечко сяє.

– А чому це паляниця
Пухка під руками?
Коли хліб вночі місила,
Посміхалась мама.

А коли вже мама з печі
Хліб святий виймає,
Нашим оберегом
Його називає.

Вишиваним рушником
Потім накриває.
Після печі на покуті
Хліб спочити має.

...Життя є і свято

Я згадую матір свою степовичку,
Всі її рухи, всі її звички...
Які вона пишні пекла паляниці,
Збігались сусідоньки подивиться.

Пухкі та великі, легкі та рум'яні,
Засмагли скоринки їхні духмяні.
Нарізала їх з трепетом мати,
Бо якщо хліб на столі,
То життя є і свято.

Мамин світ

Сонце заховалось.
Вечір. Тиша.
За вікном морозець.
В нашій печі
Живе собі вогонь.
У маминих руках
Невагоме сито
Ходить ходором,
Нечутно плескаючи
Об краї долонь.

Чисто до блиску
Вимитий стіл.
Борошно з-під сита
Порошею біло
Легенько встеляє.
Ледь руки схитнулись –
Мама над хлібом
Сьогодні чаклує.
І ми оце диво
У себе вбираєм.

Біля наших ніг
Живим клубочком
Гріє спинку
І муркоче мудро
Наш сіренький кіт.
На вузькій
Вигрітій лежанці,
Ніби в казці
Навіва дрімоту
Мамин добрий світ.

«Від зайця»

Тато повертається із поля,
Пізній вечір тихо догора.
А йому назустріч, як пташата,
Кинулась на шию дівтора.

Тато обійняти всіх готовий,
Кожного до себе пригорта.
І в такі хвилини всеньке небо
Зорями рясними розквіта.

«Мої милі, зачекайте трішки,
Я з обличчя змию лише втому.
Ось у зайця відібрав я хліба
І приніс гостинця вам додому».

Розділяє порівну гостинець,
Кожному до рук – кусник окрайця.
Як смакує той шматочок хліба,
Що приніс для нас татусь «від зайця».

Болючий спогад

Заломило сонце руки
Над пустими колосками,
І за літо від розпуки
Посивіли коси в мами.
Ох, які страшні ті роки,
Як ми тяжко виростали.
На її худенькі плечі
Біди рясно повсідались.
...Вечір. Мати чеше косу
І від нас ховає очі.
Показати свої сльози
Та журу свою не хоче.
І не жаль мені, єдина,
Нічогісінько у світі,
Щоб могла хоч на хвилину
Нині ти помолодіти.
Диво-сукню зодягнути,
Із очей сипнути сміхом
І про біди всі забути
Нам на радість та на втіху.

Пересторога

Не приведи, Господь,
Забути дітям
На цім тривожнім,
На цім білім світі,
Що мати перший
Хліб нам подає
Й від нас шматка
Останнього чекає.

Самотність

Сидить мати
Край столу одна,
Мовчки ріже свій
Хліб гарячий.
А в очах її
Болю стіна,
Тільки сліз тих
Ніхто не бачить.
Розлетілися
Діти у вирій
І не знають,
Як тяжко чекати.
Крає мати
Свіжоспечений хліб:
Вона звикла
Дітей годувати.

Велика милість

Велику милість –
Хлібне божество –
Ми цінувати
Так і не навчились.
Святую милість
Що Господь нам дав,
Вселив у душі
Хліба вічну силу.
Наш хліб святим
Для нас буде завжди,
Земля – святою,
Що цей хліб зростила.
Вклонімось низько
Хлібу на столі
Й рукам невтомним,
Що цей хліб місили.

* Хліб – само божество, одна із назв збіжжя.

Душа наша черствіє

Забиті полиці
Аж око вбирають,
Як кожного дня
Хліб вибираєм.

Щось не сподобалось
Нам на скорині,
Свіженького завтра
Візьмем в магазині.

Коли зачерствіє,
То викидаєм,
І за душею
Сумління не маєм.

Як гірко хліб святий
Зневажено чорніє
То не черствіє хліб –
Душа наша черствіє.

Хто голоду не знав,
Ціни хлібу не знає,
Той прадідів своїх
Й родину зневажає.

Не дай, Боже!

Не дай, Боже, у світі нікому
Рости на хлібові з лободи –
Хлібові гіркому.

Не приведи життя часу такого
Жити по хлібних картках
Часу страшного.

Нехай обмине біда нашу долю:
Пайки блокадного хліба –
Безмежного болю.

Не дай же знецінити цю зернину,
На якій тримаються вічно
Земля і людина.

Пам'ятаймо: всяке зло безсиле,
Коли є хліб – життя від хліба.
І від хліба – сила.

Сьогодні

Набігли, налетіли звідусіль
Орендарі, орда а чи навала...
Ну як же міг наш хліборобський рід
Віддати рідну землю на поталу?
Навіть коли були страшні часи,
До клаптика всю землю обробляли,
Солдатки, невідмовні і святі,
На корівках та на собі орали.
Тепер, коли нема війни й біди,
За що така наруга над землею?
Напризволяще кинуті поля,
Зловіщі чорні галки над стернею.
Із прадіда одвічні сіячі,
Та що ж це, ми не вмієм працювати?
Велику годувальницю свою
Нам до життя сьогодні повертати.

Ми на своїй, на зболеній землі,
Тут жити нашим дітям і онукам.

Земле моя!

Земле моя!
Я краплина без тебе
Проти вітру
і проти палючого неба.
Ти мене в травах своїх колисала,
Хлібом з великих долонь
Годувала.
З чистих криниць твоїх
пила я воду,
Від травневих дощів –
Моя сила і врода.
І кожного дня в мене
радісне свято,
А по життю тупотять
Онуків моїх ноженята.

*«Дай, Боже, діждати
І на той рік жати...»*

(Із жнивварського обряду)

Жнива

Сонце лише сходить,
А господар в полі,
– Благослови, Боже,
Жнива розпочати!
Вже збіжжя допіло,
Саме час збирати.
Треба поспішати,
Час гарячий нині,
Щоб не впала з колоска
Ні одна зернина.
Бо кожна зернина –
То землі дитина.
Зросла, як на свято,
Світ нагодувати.

Зажинковий день

Снопе зажинковий,
До свята готовий.
Гарне перевесло
Для нього принесли.

Заквітчаєм, снопе,
Тебе квіточками,
Та обперезаєм
Із шовку стрічками.

У день зажинковий
Будем прославляти,
Найменшу зернину
Щиро величати.

Кланяємось, снопе,
Доземно, низенько
Твоїм колосочкам,
Рукам батька й неньки.

Та поставим, снопе,
Тебе на межі.
Хліб зібрати, Господи,
Нам допоможи!

* Зажинковий день – перший день жнив.

* Зажинковий сніп в'яжеться із перших скошених стебел пшениці і стоїть на полі до кінця жнив.

387787

Степовий малюнок

З тихим шелестом падають косо
І лягають покоси, покоси.
Обіймається з колосом колос,
Капотить перепілочки голос.

У цей гомін вплітається пісня
Та така, що і простору тісно.
Пісня лється, весела, невпинна.
Вірна в спритних руках машина.

До стеблини стебло вкладає,
А полям кінця-краю не має.
І дивується голубінь неба:
Скільки людям ще треба і треба...

А людина дзвінкоголоса
Заколосене поле косить.
Сонце слухало, та й заснуло,
Десь за краєм полів потонуло.

Промінь поле розрізує косо
І лягає й собі в покоси.

Колоски 50-го року

Ми збирали в полі колоски
У торбинки, у малі відерця.
І від того, що ми так потрібні,
Гордістю виповнювалось серце.

Низько нахилились до землі,
А стерня колола ноженята.
І змагались вперто ми малі,
Аби похвалила нас вожата.

Знали ми, що у житті завжди
Кожен колосочок допоможе.
Та зернина – крапля дорога
Врятувати нас узимку може.

Втомлені всідались за столом,
Кулішем нас щедро пригощали
І сказали, що на цілий рік
Ми зерна для каші назбирали.

Був страдний день

Світ похитнувся над краєм поля –
Не витримало серце хлібороба.
Рівнесенько влягалися валки
Із золота не визначеної проби.

А він лежав, притис рукою серце
І очі голубі, як літні небеса.
У небі жайвір над безмежним полем
Співучою краплиною звисав.

Так все буденно: трактор гуркотів,
Горіло сонце в самому зеніті.
Був страдний день – у розпалі жнива,
Лиш часу не було, щоб відпочити.

Ось зараз він ще трішки полежить,
Передихне і знову підійметься,
Затисне біль у саму глибину –
Великою ціною хліб дається.

Іменні поля

*Поле Рябошапчине до сонця
Голівки соняхів звело.*

А на межі у квітах обеліск –
Свіча на іменному полі.
І скільки цих полів по всій землі,
У кожного – людська прожита доля.

І кожне покоління варте слави,
Свій слід навек лишає на землі.
Свіча на полі іменному палить
Життя людського вічний оберіг.

На цих полях ізнов посіють хліб.
Онуки добрим словом нас згадають.
Без відданості до землі святої
Любові до Вітчизни не буває.

Подяка сонцю та землі

Кінець жнивам.
Збіжжя вже зібрали,
Із незжатих колосків
«Бороду» зв'язали.

Колосяна китиця –
Це «Борода Спаса»,
Зібраного поля
Остання прикраса.

На межі стоятимо,
Людам нагадає
Хліборобський звичай –
Збирання врожаю.

Обсиплеться зерно,
Проростати буде.
Пташки поласують,
Складуть шану людям.

* Спасова Борода – в кінці жнив на останньому полі із колосків зв'язували пучок (бороду). В основи Спасової бороди клали окраєць хліба та дрібку солі, як подяку землі та сонцю.

Свято хліборобське

Вінки обжинкові
Всі багатопишні.
Свято хліборобське
В нас на славу вийшло.

Сплели їх дівчата,
Щоб пошанувати:
Господаря за сумління,
Господиню за терпіння,

Добрих людей за толоки –
Ваговитий хліб нівроку.
Вінки заплітали,
Величну співали.

Вінки, як те сонце,
В чорнобривці вбрані.
Віншувати будем
Хліборобів славних.

* Толока – збиралися громадою на допомогу один одному для вирішення господарських проблем.

Дідух

Свято наближається...
Як завжди годиться,
Наш дідусь заносить
Дідуха з пшениці.

Ставить його на покуті,
Ще й кутю в горняті.
Зійде зоря. Святий вечір
Будем зустрічати.

Зранку прийдуть колядники
Із Різдом вітати,
На прийдешній рік здоров'я
Усім побажати.

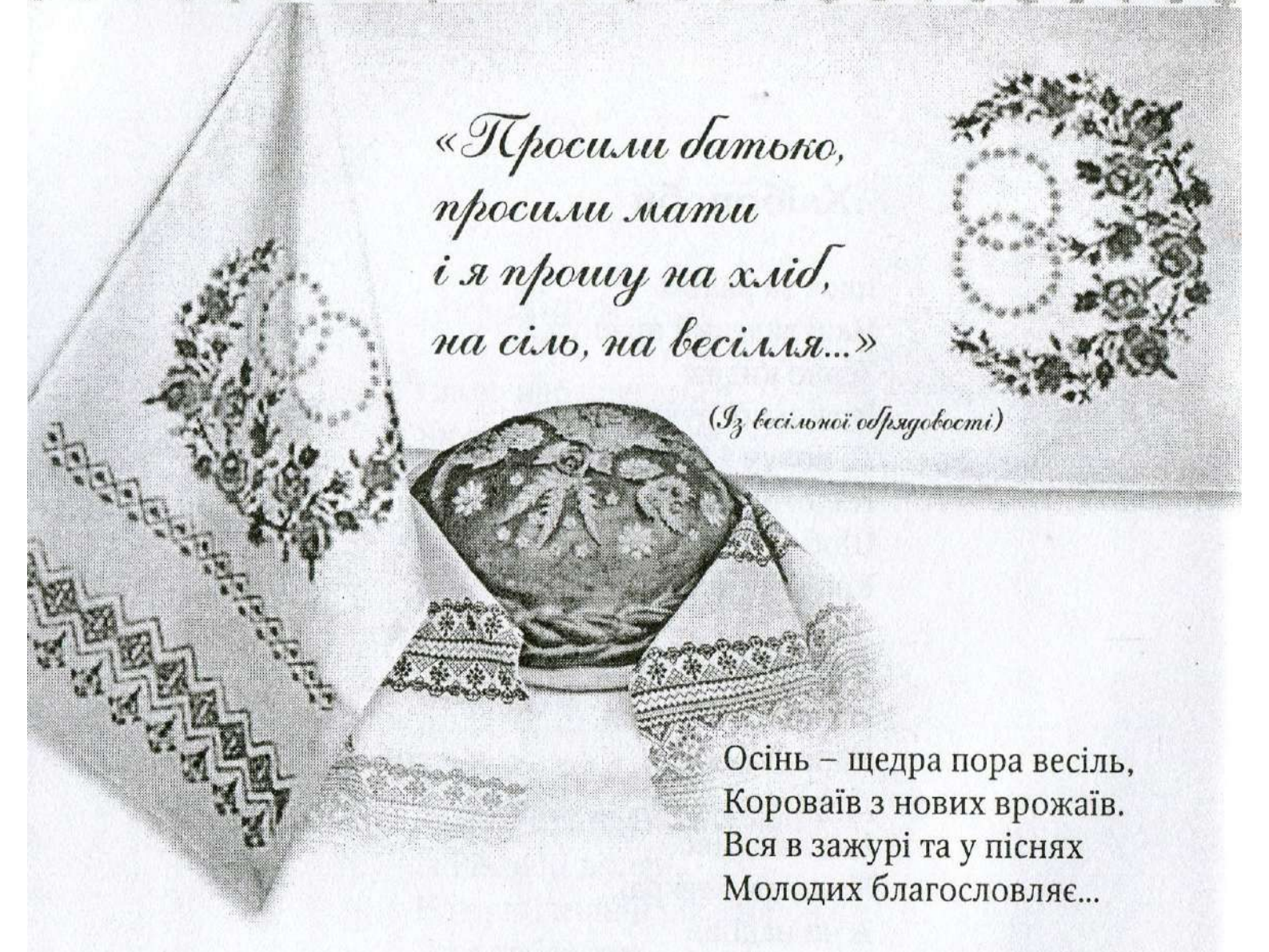

* Дідух – символ сімейного добробуту, складений з обжинкового снопа – оберіг родини від злих і нечистих сил.

Хлібороби

Ішов за ралом
Наш далекий пращур,
Зерно кидав
Із сильної руки.
Та поруч з ним
Напоготові зброя,
Щоб захищатись
Крізь усі віки.

Бо хлібороби –
Найдобріші люди,
У них любов
До рідної землі.
І не важливо,
Чи поля безкраї,
А чи наділів
Клаптики малі.

Спокон-віків –
Це наймирніші люди.
Годують світ
Та землю бережуть.
І будуть люди
Завжди нездоланні,
Що засівають землю,
На якій живуть.

*«Просили батько,
просили мати
і я прошу на хліб,
на сіль, на весілля...»*

(Із весільної одрядовості)

Осінь – щедра пора весіль,
Короваїв з нових врожаїв.
Вся в зажурі та у піснях
Молодих благословляє...

Гості на порозі

Зарипіли двері –
Гості на порозі.
– Ми довго блукали
В далекій дорозі.
Зовсім притомились,
Із дороги збились.
Запросіть до хати,
Прийшли розмовляти.

Гості в хаті стали,
Батька запитали:
– Це у вас дівчина,
Гарна, як калина?
Низько уклонились,
Матір запитали:
– Чи на порі панна,
Дівчина слухняна.

– Таку красу на виданні
Ми в себе зростили,
Шити, прясти, і хліб пекти
Матінка навчила.
Батько навчив шануватись
У чужій родині,
То ж виросла не лінива
Й слухняна дитина.

– Ми прийшли сватами
До вашої хати.
Чи приймете ви наш хліб,
Чи назад вертати?
– Ми вас не цураємось,
Хліб святий приймаєм,
І сватів поважних
Шанувати маєм.

Послухаєм вашу
Невідкладну справу,
Та весільний коровай
Спечемо на славу.

Коровай всміхається

Печем тебе, короваю,
Бо весілля завтра маєм.
Замісили його з ночі,
В молодій сон дівочий.
Коровайниці співають,
Коровайне тісто бгають.
Та до нього примовляють,
Щастя молодим бажають.

– Короваю, короваю,
В твоє тісто ми вкладаєм,
Кому перстень на кохання,
Чи монетку на бажання,
Кому птаха на скорині –
Через рік бути дитині.

Ой, солодке наше тісто,
Короваю, в печі тісно.
То прийдеться піч ламати,
Як ми будемо виймати.

Ще молода вбирається,
А коровай всміхається.
Лежить сонцем на столі,
Як основа свята.
Коровай ясний у хаті –
Весілля початок.

Їде наречений,
Коні баскі грають.
А весільний коровай
Гостей зустрічає.

Благослови

– Благослови мене, мамо,
На щасливу долю.
Буду тепер колоситись
На чужому полі.
Будуть діти, мов зернята, –
Онуки веселі,
Буду гарна господиня
У своїй оселі.

Хліб-сіль на весілля

– Матінка щастям мене наділяла,
Руками пошерхлими подавала
На рушникові із цвітом калини
Хліб-сіль на весілля своїй дитині.

Суворо вона тоді наказала,
Щоб хлібом не гордували,
Щоб кожну скибочку і скоринку
Ділили порівну, на половинку.

Із нареченим ми хліб цілували,
Матері щиру подяку складали.

Пікна діжа

Виносили пікну діжу
На спориш – травицю,
Накривали кожухом,
Як здавна годиться.

Садовили наречену
Та вінок знімали,
Молодую голівоньку
Хусткою вкривали.

-Благослови, пікна діжа,
Нову господиню,
Щоб на столі в неї була,
Як сонце хлібина.

Та послужи молодій,
Бо вона віднині
Буде пекти паляниці
Вже своїй родині.

* Пікна діжа – дерев'яна діжа, в якій розчиняється хліб, де росте тісто і де народжується хліб.

Коровай будем ділити

– Благословіть, мамо й тато,
Короваєм пригощати.
Гості так давно чекали,
Все весілля танцювали.

Заграйте ви ще раз, музики:
Коровай у нас великий,
Надійшов час пригощати,
Щедро всіх обдарувати.

Коровай будем ділити,
Молодят наших хвалити.
Коровай – пишна відзнака –
Нареченої подяка.

Дівчатонька, мої дружки, –
Найвірнішіі подружки,
Буду з вами прощатися,
Короваєм втішатися.

Мої милі, пригощайтесь,
Та нікому не зізнайтесь:
З короваєм вам «одданне» –
Веселеє дівування.

* Обряд поділу короваю символізує перехід дівчини в жіночий стан, кінець весілля.

Ода хлібові

Для мене хліб –
безсоння дїб,

Руками й серцем
вистражданий хліб.

Це впертий бій
від ранку і до ночі,

Де дощ невчасний
й спекота невчасна.

Він – сум та біль,
коли завчасно чахне.

І щастя в обжинковому вінку,
коли святкуєм

Справджену надію –
врочистість першого

Пухкого короваю...
Для мене хліб –

Це той, що в землю сію
та нового з надією чекаю.

Вічність

А вічність не чека,
Стирає все
Та в землю зарива
Наругу й славу,
У ті кургани,
Що крізь час летять
І завмирають...
Вічні й величаві.

Якщо забудемо –
Нас ніби й не було,
Лиш черепки
Із амфор старовинних.
Праматір вікова
Трима безмежний світ
Й благословляє
Зерно і людину.

Не забуваймо
Хлібне божество,
Що з нами у житті
З початку і до краю.
Бо не один народ
Не зробить навіть крок,
Усіх на світі
Хліб святий тримає.

Коли зникає хліб.
До нас приходить лихо,
Страшнішого уже
Нічого не буває.
І всі коштовності
Не варті в цьому світі
Малої скибки хліба,
Що на столі ми маєм.

Якщо минуле
Шанувати вмієм,
То у майбутнє
Шлях для нас відкрито.
Минуле безвісти
Не відпливає,
А буде жити вічно
В наших дітях.

Література

- 1). Докія Гуменна «Минуле пливе в прийдешнє». – Видавництво Української Вільної Академії Наук у США, 1978 р.
- 2). Василь Скуратівський «Берегиня». – Видавництво «Радянський письменник», Київ, 1987 р.
- 3). Олекса Воропай «Звичаї нашого народу». – Видавництво АВПГ «Оберіг», 1993 р.
- 4). Митрополит Іларіон «Дохристиянські вірування українського народу». – Видавництво АТ «Обереги», Київ, 1994 р.

Зміст

«Давайте Вічність позвемо в гостину...»	3
...Життя є і свято	5
Мамин світ	6
«Від зайця»	7
Болючий спогад	8
Пересторога	9
Самотність	10
Велика милість	11
Душа наша черствіє	12
Не дай, Боже!	13
Сьогодні	14
Земле моя!	15
Жнива	16
Зажинковий день	17
Степовий малюнок	18
Колоски 50-го року	19
Був страдний день	20
Іменні поля	21
Подяка сонцю та землі	22
Свято хліборобське	23
Дідух	24
Хлібороби	25
Гості на порозі	26
Коровай всміхається	28
Благослови	29
Хліб-сіль на весілля	30
Пікна діжа	31
Коровай будем ділити	32
Ода хлібові	33
Вічність	34
Народні звичаї, прислів'я та приповідки, пов'язані з хлібом	36
Література	38

1500

Літературно-художнє видання

Чижова Людмила Яківна

Сонце на столі

Для дітей молодшого та середнього
шкільного віку

(українською мовою)

*

Редактор Тетяна Даниленко
Комп'ютерна верстка Максим Романченко

Підп. до друку 01.07.2011 р.
Формат 60×84^{1/16}. Папір офсет. Гарн. Ostava.
Друк офсет. Ум. друк. арк. 2,5. Наклад 1000 прим.
Зам. № 72.

Видавець і виготовлювач Гудим І. О.
54030, м. Миколаїв, вул. Адміральська, 20
Тел.: (0512) 37-37-18
(0512) 37-27-00
irina.gudym@gmail.com
gydim.nikportal.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи МК № 3 від 14.05.2002

*Щира вдячність і доземний уклін
за вихід в світ цієї книги:*

- Симоненко Олені Іванівні –
депутатові Миколаївської обласної ради;*
- Чебану Олександрю Олександровичу – депутатові
обласної ради, директору ЗАТ «Оберіг»
Арбузинського району;*
- Чіпаку Івану Івановичу –
депутатові обласної ради, керівникові
СТОВ «Відродження» Казанківського району;*
- Благодатній Зої Іванівні –
методисту РМК відділу освіти держадміністрації
та вчителям української мови і літератури
ЗОЗ Снігурівського району;*
- Жайворонок Тетяні Анатоліївні – директору
обласної бібліотеки для дітей імені В.О. Лягіна;*
- Миколаївській асоціації шкільних бібліотек;*
- Батьківській громаді 7а класу гімназії № 41
м. Миколаєва.*

Мої слова по пояс в житі,
І в них зелені перевесла.
А над засніженими скронями
Спішать кудись веселі весни.
Летять, мов коні ті шалені,
Порвавши сріберні вудила,
А вітер у моїх долонях
Згортає голубині крила.

Л. Стець

